

Verehrer Prešerins⁵ und ich bethete i(h)n⁶ förmlich an. Nach mancherlei andern Gesprächen kamen wir auf die Poesien⁷ zu sprechen und Vest erzählte, (daß)⁸ seine Schwester Marie, zu dem bekannten Ständchen »Luna sije« eine Melodie componirte,⁹ und nun sa(n)gen¹⁰ wir, Vest und ich, die in weicher italienischen Musik gehaltene Weise.¹⁰ — Nach kurzer Zeit stützte Prešerin seinen Kopf auf seine Hand am Tische und kaum daß wir ein paar Strofen endeten stand er plötzlich auf, reichte und drückte uns fast krampfhaft die Hand und ohne auch nur ein Wort zu sprechen ging er — ohne alle weitere Begrüßung,¹¹ — zur Thüre hinaus; allein, was Vest und mich frappirte, war, daß über seine Wangen die hellen Thrämentropfen rannen. Wir Beide sahen¹² uns an, und Vest bemerkte: »Wenn ich daß¹³ geahnt hätte, würden wir ihm den Schmerz nicht bereitet haben. Aber eines ist mir in jenem Momente klar gewesen: »Prešerin || hat Julje wirklich geliebt und liebte sie zur Zeit dieser Episode noch; — »Armer Petrarka.« — Wir wollten unsern Dichter wo möglich diesen Abend noch einmal sprechen, und gingen in das Gasthaus zur alten Post, wo er regelmäßig zu nachtmalen pflegte und fanden ihn nicht; wir gingen zum Jallen — zu Mauril Majer; wir fanden ihn nicht. Tags drauf erfuhren wir, daß Prešerin¹⁴ Tags bevor früh nach Hause kam sich abschloß und für Niemand mehr zu sprechen war.

So war also Dr. Prešerin im Jahre 1848. Stoiker — Cyniker — Democrat und manchmal schien es, daß es bloß noch nur eines Faßes bedurfte um auch Diogenes zu werden; schwerlich aber hätte Dr. Prešerin einem Alexander eine andere Antwort gegeben, als wie der Letztere.

(Iz »Prešernove mape« † Fr. Levca.)

»Narodno stražo« so bili v Ljubljani ustanovili že 18. marca 1848. (Novice 1848, str. 51.) Na isti strani pa poročajo Novice dné 29. marca 1848, da so tudi »v Novem mestu in v Kranju že napravili národne straže«. In v sredo 23. VIII. 1848 prinašajo (na str. 146) dopis o veliki »veselici v Kranju«; v nedeljo teden da je (13. VIII. 1848) obiskala Ljubljanska narodna straža Kranjsko ter da sta »praznovali srčno pobratenje med seboj«. In bil da je vesel praznik, in možnarji da so pokali. In da »kakor je pa Kranjsko mesto že nekdaž slovélo, sloví po pravici še zdej — zakaj v njem prebiva naš slavni pesnik Dr. Prešerin!«

Prešeren je še tisto leto obolet na smrt. Od dné 4. novembra 1848 do dné 7. februarja 1849 ga je že dnevno obiskoval na domu zdravnik dr.

⁵ Rokopis: Preserins — ⁶ Rokopis: in — ⁷ T. j.: »Poezije« Prešernove. — ⁸ V rokopisu izpuščeno. — ⁹ Marie Vest, spáttér verehelichte Gasperini, war überhaupt eine der geistreichsten Frauen ihrer Zeit. Ihre Begeisterung für Prešerin streifte an Schwärmerei — ¹⁰ Rokopis: sagen — ¹¹ Katera je ta melodija? Ali se nam je ohranila? — ¹² Rokopis: ohne alle weitere Begrüßung, [ohne ein Wort zu sp] — ¹³ Rokopis: sahen sahen — ¹⁴ Rokopis: Wenn ich [es] | dieß | — ¹⁵ Rokopis: Preserin —

Anton Beschek.¹⁵ 8. februarja 1849 pa so zapeli pesniku Kranjski farni zvonovi.

C. kr. stavbni svétnik Fr. Potočnik je živel in služboval do l. 1888 na Kranjskem. Takrat se je preselil iz Ljubljane v Gorico, kjer je umrl v 82. letu svoje starosti 20. junija 1892. (Novice 1892/220; Slov. Narod 1892, šte. 142.) Fr. Levec, ki nam je ohranil tu podani dokument, je iz Potočnikovih spominov o Prešernu pred tem objavil sam v Prešernovem albumu l. 1900 (str. 875): »Potočnikov dnevnik o Prešernovi smrti« in pogrebu.

V Ljubljani, 4. XI. 1925.

Dr. Avg. Žigon.

KRST PRI SAVICI V CENZURI.

DR. AVGUST ŽIGON.

V literarni javnosti imamo doslej le dva kronološka podatka o Prešernovem Krstu, oba o dokončanem tisku pesnitve; 1) Prešernovo besedo Čelakovskemu z dné 22. VIII. 1836: »beiläufig Ende März erschienen«, in 2) Blaznikov datum v zapisniku o izvršenih delih njegove tiskarne (»Arbeitsbuch« I., 92): »14. April 1836: 600 Exempl. 8vo. — für Herrn Dr. Prešérin«. ¹ Nov dokument nam pa tu zdaj premakne Prešernov Krst tja do 10. I. 1836, ko nam ga izpričuje že kot dovršenega v dveh lastnoročno Prešernovih rokopisih: akt o cenzuri speva.

Akt pa nam ni le ob Prešernu, ampak tudi sam po sebi zelo dragocen v naši kulturni historiji. Dokument nam je, nazoren zgled, kakó preprosto in enostavno je poslovala zloglasno razupita predmarčna cenzura v v naši domači deželi, kadar je neovirano poslovala sama, — brez »domače pomoči«! Kadar se ni kaj pohujševal ter po svoji vesti s svojim širokim obzorjem in dobrim sreem kaj vmes vtikal domač človek, da se izkaže Dunaju, — »statt sein Amt zu handeln«.²

1.

Dné 12. januarja 1836 je oddal v gubernijsko vložisce Prešeren predpisano »prošnja« z datom 10. I. 1835, torej s pisno pomoto namestu 1836:

Na prvi strani pole:

Kolek: SECHS-KREUTZER

Hochlobliches k. k. Gubernium!

Ich wünsche die in duplo mitfolgende poetische Erzählung mit dem Titel Kerst per Savici drucken zu lassen, und bitte:

Das hochlobliche k. k. Gubernium geruhe mir hiezu die Bewilligung zu erteilen.

Laibach am 10. Jänner 1835

Dr. Franz Prešérin M/P

¹⁵ Zapuščinski akt Prešernov, 40.

¹ Lj. Zv. 1882, 110. — Kronološki pregled, 34. —

² Prešeren Čelakovskemu: 29 IV. 1833 (Lj. Zv. 1882, 50).

Na četrty strani pole:

890.
196 den 12. Jänner 836.³

An
das hochlöbliche kk
Landesgubernium

Gesuch
des D^{rs} Franz Preslhern

um Bewilligung zur | Drucklegung der von | ihm verfaßten
poeti-schen Erzählung: | Kerst per Savizi. |
Mit Beil. 1/2 in duplo.

Et

2.

Protokola o seji gubernija ni v aktu. Ohranil pa se je sled o njem v Pintarjevem prepisu. Odkod in kako, — meni dodanes temna skrivnost!

12. I. 1836, N^o 890. Fasc. 54—43.

Dr Franz Preslhern ddo 10/I 1836 bittet um Bewilligung zur Drucklegung einer von ihm verfassten poetischen Erzählung betitelt »Kerst per Savizi« — wird dem Herrn Prof. u. Gymnasial Director Dr Andreas Gollmayer zur Äußerung über die Zulässigkeit der nachgesuchten Druckbewilligung übermittelt. 21/I 1836 Stelzig m/p.⁴

3.

Po seji gubernija z dné 21. I. 1836 je dobila Presernova prošnja na levi polovici četrte strani uradni pripis (rubrum):

N^o 890.

5

Wird dem Herrn Professor und Gymnasial Vice Director Dr Andreas Gollmayer zur Äußerung über die Zulässigkeit der nachgesuchten Druckbewilligung gegen Rückzug übermittelt.

Vom KK illirischen Gubernium

Laibach am 21^{ten} Jänner 1836.

Michaelburg⁵

In takó je bila Presernova vloga dostavljena profesorju drju. Gollmayerju, — z obema izvodom Presernovega rokopisa vred.

4.

Hochlöbliches k. k. Gubernium!

Der gehorhamst Gefertigte hat das Manuscript: »Kerst per Savizi: sloshil D^r Preslhern« aufmerksam durchgesehen.

Da in demselben nichts enthalten ist, was der Religion, oder den guten Sitten, oder der bestehenden Staatsverfassung entgegen wäre, so wolle das Hochlöb. Gubernium den Druck dieses Werkchens gnädig erlauben.

Laibach am 12. Febr. 1836.

Andr. Gollmayer
Prof. der Dogm.

³ Notat gubernijskega vložišča na hrbtu Presernove vloge. — ⁴ Ta nepravilna prepisava podpisava Stelzichovega mi priča, da ni imel L. Pintar sam izvirnika v rokah, ampak le kak prepis. Da torej tu ni bral čj za g L. P., ampak nekdo drugi. — ⁵ Ferdinand Anton Graf v. Aichelburg, 1828 do 1848 gubernijski tajnik v Ljubljani.

Na obratni strani:

3763.
764 am 13. Febr. 836.⁶

An
| das Hochlöbliche k. k. | Gubernium
| in | Laibach. |
Prof. Gollmayer erstattet das Gutachten über das vom Dr. Preslhern vorgelegte Manuscript: »Kerst per Savizi«. 1/2. Mit dem in duplo vorgelegten Manuscripte,⁷

3

Et

Fasz: 54.—43.

5.

Po izvršeni presoji in po oddanem mnenju drja. Gollmayerja je gubernij opravil v svoji seji z dné 20. II. 1836 še svoj zadnji formalni posel prečudovito ob kratkem:

K. K. illirisches Gubernium in Laibach.

StudHofkoon

Censur

Referent Herr Gub. Rath Stelzich.
Zur Sitzung am 18. Februar 1836.

N^{ro}. 3763
764 praes. 13. Febr. 1836.

Bur. VII.

Prof. Dr Gollmayer berichtet

de dato 12. Febr. 1836, Zahl —

zur Gub. Zahl 890, dB in dem von Dr Preslhern verfaßten Manuscripte Kerst per Savizi,« nichts enthalten sey, was der Religion, den guten Sitten od. der bestehenden Staatsverfassung entgegen wäre, u. sonach der Druck dieses Werkchens zu gestatten wäre.

R^s

Da hiernach die Drucklegung keinem Anstande unterliegt, so wäre dem einen Pare des Manuscriptes das Imprimatur zu ertheilen u. sonach zu erlassen Vert⁹

Vid. BücherRevij.Amt zur Übernahme des Duplicats u Vormerkung

Za tem potrdilo s Pavškovo roko:
Gejehen und das Duplikat übernommen.

K. K. Büch. Rev. Amt Laibach den 9. März 1836.

Paufschet¹⁰

⁶ Notat gubernijskega vložišča na hrbtu akta.

⁷ Tu je enkrat jasen dokaz, da je delegirani cenzor prejel akt in o ba priložena rokopisa predse v cenzuro.

⁸ = Referat? Ali: Referendum? — ⁹ = Vertatur!

¹⁰ Cenzurni rokopis Krsta v ljubljanskem muzeju je tisti izvod, ki si ga je vzel Pavšek tu, dné 9. marca 1836, kot »duplikat« v cenzurni svoj arhiv. Cenzurne opazke nima nobene, le pripombo, odn. golo signaturo: »ad Nrum 55, 1836«. Zdi se, da s Pavškovo roko. V vsem cenzurnem aktu samem te številke ni nikjer. Ali je to številka Pavškovega uradnega dnevnika, odn. registra?

Beschd
ExpSchb¹¹ auf Abschr. des Rubrums
3/3 vom Gub. Exh. No 890.

NB
auf das mit d. Imprim. zu ver-
sehende Pare des Manuscriptes

Die Drucklegung des umliegenden Manuscriptes
wird mit der Erinnerung bewilliget, daß nach
vollendetem Drucke die vorgeschriebenen
Pflichtexemplarien an das hies. kk prov Bücher-
revisionsamt abzugeben seyen. am 20/2 1836

Concl: per unam: Stelzich¹²
20./2. Znaimwerth¹³ Sogleich¹⁴ Wildensee¹⁵

Zum Expedit am 3 März 1836 — Mundirt
Raunicher am 5/3 — Collationirt Kapp[ler] et
W[a]schel — Expedit am 8/3 1836. — Zur
Registratur 17/5 — ||

Cenzura je bila s tem opravljena vsa. Dne
12. I. 1836 vložen v dveh rokopisih, je bil
Krst 21. I. izroč en drju. Gollmayerju v pre-
sojo, 12. II. že presojen in 13. II. guberniju že
spet vrnjen, 20. II. v seji odpravljen. 8. III.
že iz ekspedita oddan revizorju Pavšku, ki je
9. III. pripisal svoj »vizum« ter prevzel
»duplikat« v shrambo. Katerega dne pa je bil
dostavljen Prešernu kot avtorju, in po kaki
poti, ni iz akta razvideti.

14. aprila 1836 je bil nato Krst pri Blasniku
že dotiskan v 600 izvodih.¹⁶

Doba še ne dveh mesecev, in ves opravek
cenzure je bil dokončan in dovršen, akt pa že
v registraturi, — brez vsake afere, brez vsa-
kega slovensko domačega vrišča! In to ob
samem »strašanskem« Krstu! Od l. 1834, od-
kar in dokler je bil dr. Gollmayr delegirani

¹¹ Exp = expeditur! — Schb = Sch(mid)b(urg),
ljubl. guverner »Excellenz Herr Joseph Camillo
Freiherr v. Schmidburg«.

¹² Podpis koncepta z lastno Stelzichovo roko;
koncept sam pa je pisan ves z drugo roko, z
roko konceptnega uradnika. — Zadnji odstavek
(»Besch[e]id«) je moral priti na tisti cenzurni
izvod Krsta, ki ga je prejel Prešeren ter ga dal v
Blasnikovo tiskarno, kjer se nam je potem izgubil.

¹³ Concl(usum) per unan(imia). — Podpisan je:
Johann Nep. Prakisich Ritter v. Znaimwerth;
prej v Novem mestu prvi komisar pri okrožnem
uradu; 1834–1848 »k. k. wirklicher Gubernial-
Sekretär« v Ljubljani.

¹⁴ Opomba na aktu z rdečim svinčnikom: Ur-
genca ekspeditu.

¹⁵ Nejasen podpis. Zdi se očesu da: Wilder,
a sodim, da: Wildensee, s polnim imenom: Eduard
Fischer v. Wildensee — konceptni praktikant, ki
je koncipiral in zato sopodpisal gorenji akt o
seji za referenta Stelzicha.

¹⁶ Glej: Kronološki pregled, str. 34.

gubernijski cenzor, je Pavšek molčal in mi-
roval.

Miroval? Kaj in kako pa, če res takó,
potem tisti Prešernov sonet »An Pauschek
und Stelzich«, ki je gotovoda prav iz te dobe!
Ne iz l. 1834 še, pač pa iz l. 1835.

V svrhu orientacije v tej smeri — najprej
tu biografski podatki o življenjski poti treh,
tu soudeleženi mož!

Dr. Andrej Gollmayr, * 28. XI. 1797 v
Radovljici na Gorenjskem. Študije v Ljubljani:
a) gimnazija I./VI. (1810/11–1815/16, vsa leta prvi
premiar): sošolec Mihe Kasteleca, L. Martinaka,
Fr. Edlauerja, Blaža Crobatha, Matije Goll-
mayerja, Martina Ivanetiča, Blaža Potočnika;
b) filozofija I./II. (1816/17–1817/18); c) teologija
I./IV. (1818/19–1821/22; ordinacija že po III. letu:
23. IX. 1821). — Službovanje: a) 1822–1825 ko-
operator na Brdu pri Podpeči. — Nato: 1825 (od
9. II.) do leta 1828/29 na Dunaju, v svrhu višjih
teoloških študij, alumnus c. r. Institutionis
sacerdotalis pro ampliori eruditione ad S. Augu-
stinum Viennae, kamor ga je poslal 9. II. 1825
škof Wolf, ki je bil nastopil škofovsko oblast v
Lj. 1824; 1828: doktorat in konkurz za stolico
dogmatike na ljublj. liceju. — Službovanje:
b) 1829 nekaj mesecev kooperator pri Dev. M. v
Polju; c) v Ljubljani 1829/30–1835/36, Prof. publ.
ordin. theologiae dogmat. in Lyceo Labac.; (ime-
novanje 8. IX. 1829; 1833/34–1835/36: c. r. Gymna-
sii acad. Labac. Vice-Director; 1835/36 še poleg
tega (eno leto: kot naslednik Pavškov!): »et scien-
tiae educationis Prof. supp.« = Supplent der
Erziehungskunde, wohn. in der Spitalgasse 274);
d) v Trstu: gubernijski svetnik (1836–1845; od
l. 1837 častni kanonik tržaškega kapiteljskega kora
pri katedrali sv. Justa); e) na Dunaju: dvorne
komisije svetnik (1845–1854 »ss. Theologiae Doctor,
Canonici honorarius capituli cath. Tergestini,
c. r. aulicae commissionis Consiliarius, Director
gymn. et Referens penes c. r. commissionem auli-
cam studiorum«; l. 1847 postal »c. r. Consiliarius
aulicus« — dvorni svetnik; vsled preosnove l. 1848
potem 1848–1854 ministerialni svetnik: »c. r. Con-
siliarius Ministerii publicae instructionis«; 1853 je
dobil naslov opata: »Abbas de Petúr in Dioecesi
Veszprimiensi«, — kot prehod do knezonadško-
fijstva); f) v Gorici: knezonadškof (24. VI. 1855 do
17. III. 1883: skoraj 28 let); 18. XI. 1854 cesarsko
imenovanje; 23. III. 1855 potrditev iz Rima; —
3. VI. 1855 posvetitev v Ljubljani (Wolf); 24. VI.
1855 nastop izvrševanja oblasti v Gorici. — 1858 je
po škofa Wolfa vzgledu ustanovil v Gorici vele-
znano »deško« po domače »malo semenišče« (na
čast svojemu patronu sv. Andreju s križem:
»Andreanum«), iz stare nezdrave milárne pod
Gradom. 1863: imenovanje za ces. tajnega svet-
nika; 1869: podelitev velikega križa sv. Leopolda.
— Smrt: † na veliko soboto 17. III. 1883, ob
4½ zjutraj, po trodnevni bolezni, v 86. letu svo-
jega življenja. Pogreb: 20. III. 1883 ob 9. zjutraj.
— Plemenit mož, razborit mož; gorenjski mož
nemškega zrna. (Viri: Juventus c. r. gymn. La-
bac. do l. 1816; Catalogus cleri dioec. Labac. 1819
do 1854; Schematismus des Laib. Guberniums

1830—36; Status pers. archi-dioec. Goritiensis, do l. 1884; Zgodnja Danica 1854, str. 204: imenovanje; 1855, str. 62: potrditev, 87, 93, 96: 25. V. prihod v Lj., 99/100: posvetitev, 104: odhod v Gorico iz Ljubljane, 108: v soboto 18. VI. prihod v Gorico; 109, 112, 113: 24. VI. na god sv. Janeza Krstnika instalacija. 1883, str. 95. in Novice 1883, str. 95: smrt. — Voditelj 1916: Dr. J. Lesar, Zavod za višjo vzgojo svetnih duhovnikov pri sv. Avguštinu na Dunaju in Sloveni (str. 138).

Jurij Pauschek, profesor filozofije, cenzurni revizor, kanonik, slednjič direktor takratne filozofske fakultete v Ljubljani. * 8. IV. 1784, Ljubljana, Šempeter. — Študije vse v Ljubljani: a) gimnazija I/V (grammatica I/III: infima, media et suprema, 1800/1—1802/3; IV.: rhetorica 1803/4; V.: poetica 1804/5); b) filozofija; c) teologija I/IV. (ordiniran 22. IX. 1811). V tej dobi v licejski knjižnici bibliotekarjev pomožni »skriptor«. — Službovanje: a) »vikar« na Igu (1811—novb. 1813); nato v Ljubljani: b) profesor filozofije na ljublj. filozofski fakulteti, na liceju (novb. 1813 — do konca šol. l. 1834/35; 1813/4—1818/19 provizoren, novb. 1819—1834/35 definitivni: »Philosophiae in Lyceo Lab. Prof. p. o.« = publicus ordinarius; 1819/20: Prešernov profesor! Ob koncu šolskega l. 1834/35 se je kot kanonik sam odpovedal stolici; 1829/30—1834/35 tudi še: »et scientiae educationis Prof. suppl.«; c) provizorni cenzurni revizor: 1822—1848 (od imenovanja 1822, do ukinitve cenzure 1848: »k. k. Bücherrevident«, »c. r. Gubernii a libris revidendis«); d) kanonik: dec. 1834 do † m. apr. 1853; (imenovanje decembra 1834, umešitev pri Šenkavcu začetkoma m. januarja 1835; Prešernov sonet: »Chorwölfl!«); e) 1838/39—1848/49 (10 let: direktor »filozofskih študij«, »in c. r. Lyceo Labacensi Director«); vpokojitev 2. IX. 1849. Ob odpravi cenzure, že l. 1848, izgubil tudi »revizorstvo knjig«, po 26 letnem »delovanju«. — Smrt: † 15. VI. 1853, 8 ¼ zj., na sušici, v 70. letu (Novice 1853, str. 196; Zg. Danica 1853, str. 100: »Iz Ljubljane 15. rožnika. — Dans so visokočastiti gospod Jurij Pavšek, korar in bivši vodja nekdanjih modroslovskih šol, po dolgi bolezni v Gospodu zaspali.«). — Viri: Juventus gymu. Lab. 1801—1805; Catalogus cleri dioec. Labacensis 1807—1854; Schematismus des Laib. Gouvernements 1823—1848; Novice 1853; Zg. Danica 1853; Izvestja muz. društva za Kranjsko 1906, str. 152: Iv. Vrhovnik, Iz dnevnika Blaža Blaznika.

Anton Stelzich, kanonik, gubernijski svetnik v Ljubljani, prošt celovški. * 10. VI. 1791 v Košeticah na Češkem; 12. VII. 1814 ordiniran. a) Do 11. III. 1834 kanonik v Kromerizu. Dne 11. III. 1834 ces. odlok o imenovanju za gubernijskega svetnika, za duhovnega in študijskega referenta ter častnega kanonika v Ljubljano. (Wiener Ztg. 21./3. 1834, No. 67, pg. 267; Laibacher Ztg. 27./3. 1834, Nr. 25, pg. 97: Wien. Se. k. k. Majestät haben mit Allerhöchster an den Obersten Kanzler, Grafen v. Mittrowsky, erlassenen Entschließung vom 11. März d. J., den Canonicus zu Kremsier, Anton Stelzich, zum Gubernialrath, dann geistlichen und Studien-Referenten bey dem Laibacher Gubernium, zugleich aber auch den-

selben, da er nun sein Canonicat zu resigniren hat, zum Ehren-Domherrn zu Laibach allergnädigst zu ernennen geruhet.) Laib. Ztg., Amtsblatt Nr. 26, den 28. Febr. 1835, pg. 150: prvi podpis Stelzichov pod uradno okrožnico ddt. »Laibach am 7. Februar 1835. — b) 1834—1843 v Ljubljani: gubernijski svetnik in častni kanonik. (1835 še »woh. am Domplatz 298.«, 1836—1843 »woh. in der Herrengasse 210.«); c) 1843 — † 6. V. 1858 v Celovcu: stolni prošt in gubernijski svetnik, »woh. Villachergasse 103.« (Do l. 1851 še aktiven gub. svetnik, poslej »emeritus«, kot doslužen v pokoju.) — Viri: Wiener & Laib. Ztg. 1834; Catalogus cleri dioec. Lab. 1835—1859; Schematismus des Laib. Gouvernements 1835—1848; Personalstand des Bisth. Gurker Kirchen-Sprengels 1844—1859; Novice 1858, str. 151: † v 67. letu svoje starosti; Zg. Danica 1858, str. 86: »V Celovcu je umrl 6. t. m. (=maja) ondodni stolni prošt, poprejšnji gubernijalni svetovavec v Ljubljani, v. č. gosp. Anton Stelzich.« — L. Pintar, Akrostihida pri Prešernu. (»An Pauschek und Stelzich.«): Lj. Zvon 1898, str. 255.

Na tej podlagi je sedaj že mogoč trden kronološki sklep o Prešernovem sonetu: ne iz l. 1834, ampak iz l. 1835! Kanonikat v Ljubljani sta prejela oba, Pavšek in Stelzich, sicer že l. 1834: Stelzich 11. III. 1834, Pavšek m. decembra 1834. Toda umeščen je bil Pavšek šele začetkoma januarja 1835. Ker Prešernov sonet označa že obadva za korarja, pač ni sonet nastal pred m. januarjem 1835, preden je bil instaliran pri Šenkavcu Pavšek. Ali pa morda vendarle, koj že tiste dni m. decembra 1834?

In tu je sedaj vprašanje: Ali je res sonet kot posledica v zvezi s cenzurnim dogodkom ob elegiji »Dem Andenken des M. Zhóp«? Z dejstvom, da je neki ljubljanski cenzor (kateri? ne vemo še dodanes!) zatrl v nemški obsmrtni elegiji tiste globoke, silne verze o življenjski bolesi Čopovi — in pa poetovi:

Du schiedest von der Welt begeistrungstrunken,
In voller Kraft, des Schmerzes überhoben
Zu sehn die Deinigen im Gram versunken.
Nun ist vorbei der innern Stürme Toben,
Der Liebe Schmerz, er ist nun ausgelitten,
Die unerwiedert Dir die Brust gehoben.
Du siehst und fühlst nicht, wie mit rauhen Tritten
Getreten wird das Edelste im Leben,
Wie Wen'ge, was doch Allen noth, erstritten.
Wie kühn die Stolzen ihre Häupter heben,
Sie, die des Menschen wahren Werth nicht kennen,
Wie nichtig oft sogar der Besten Streben.
Nicht mehr wird Dich die alte Wunde brennen,
Daß fremd das Vaterland ist seinen Söhnen,
Daß sie sich scheu'n Slowenen sich zu nennen,
Daß abhold sie den theuren, süßen Tönen,
In denen sie die Mutter auferzogen,
Nur fremder Sitte, fremder Sprache fröhnen.¹⁷

Res-li da bodi v zvezi sonet s tem literarnim dogodkom, ki ga je Prešeren doživel v Ljubljani

¹⁷ Slovan 1917, 117.

za svojih dni v razdobju od Čopove smrti 6. VII. 1835 pa do objave nemške elegije 25. VII. 1835? Ali pa morda vendarle v zvezi z nečem, kar leži že preko ter izven te dobe, kar pa je nam dodanes še nepojasnjeno!

V literarni zapuščini Prešernovi se nam je ohranil sonet pod števil. 56, datiran, doslej neobjavljen nemški sonet, brez podpisa, toda pisan z isto roko kakor pismo pod števil. 34 v isti ostalini; pismo, ki je datirano: Neustadt am 19. März 1836, in podpisano: Dein Freund Laschan.

Sonet pa je ta:

An Freund Dr. Preßhörn. 56

Wie können wir der Liebe Rosen retten
Vor den gesalbten Fäusten des Vandalen,
Der sie ergrimmt schnurstraks will überfallen,
Und aus der Dichtung Frühlingsgarten jetten?

Mein best' Sonett will ich sogleich verwetten
Gen seiner Waaden kögelrunde Ballen,
Daß nur darum die Rosen ihm mißfallen,
Weil sie ein Pfühl sind künftger Wochenbetten!

Drum laß mit ihm uns zum Vertrage schreiten;
Er tritt' uns ab der Rosenlager Segen,
Wofür wir ihm ein andres Pfühl bereiten:

Er soll in Hinkunft, will er Liebe pflegen,
Und sonst hinüber in's Elisium gleiten,
Zur Kuhmagd sich auf duftgen Kuhmist legen!

13/8 1835.

In v kak namen sonet na tem mestu?

Sonet je satira. Literarna satira. Ni pač dvojbe o tem, dasi ne — na oko! Toda vsebina soneta? — gosta tema. Dostopne so nam komaj drobtinice.

Naslov priča, da je sonet nekako v stiku s Prešernom. Takoj prvi verzi pa, da je v neki zvezi z literarnim delom, z njegovo poezijo; z vsebino poezije njegove, — z njegovimi »der Liebe Rosen«.

Sonet velja neznani nam, njima pa, vsaj Prešernu in Laschanu, za njihovih dni do skritih intimnosti poznani, konkretno historični osebnosti. Eni sami! Možu, ki je v sonetu dovolj še jasno označen za korarja, po takratni nošnji z dokolenkami (»kögelrunde Waaden«), ter za vandala. V tem smislu za vandala, da pred njegove miselnosti pestjô (»vor den gesalbten Fäusten des Vandalen«), pred cenzuro njegovo, niso varne »der Liebe Rosen«. V zvezi z naslovom samim ob teh »ročah« sklep: da misli Laschanov sonet — Prešernove »der Liebe Rosen«.

Toda, ni »ljubezni rož« nikjer v nemški obsmrtnici »Dem Andenken des M. Zhóp«. Tudi v tistem cenzurno zatrtim, tistem silnem, tu sprej ponatisnjenem odstavku ne! »**Ljubézní so cvetlice kál pognále**« — pa v Prešernovem »Sonetnem vencu« (22. II. 1834).

V ta namen — tu sonet Laschanov.

Tudi Prešern, »an böser Wunde leidend«, nam je zapustil podobno strupen in še bolj

srdit, po vsebini zeló soroden sonet. V literarni zapuščini njegovi se nam je ohranil pod števil. 18. Iz iste dobe?

Sonett. 18

An böser Wunde leidend muß entsenden
Poiantos Sohn die Pfeile, die vom Bogen
Aleides sicher stets ihr Ziel erflogen,
Um Wölf' und Schlangen von sich abzuwenden.
Schwer wird es ihm sie also zu verschwenden;
Erliegen, wenn der Seher nicht gelogen,
Kann Troia nicht, bis er nicht hingezogen,
Und seine Pfeile nicht den Kampf beenden.
Steht ab von mir, dem schmerzdurchwühlten, wunden,
Erprobet nicht des Liedes sich're Pfeile,
Laßt den das bess're Ziel, das sie gefunden!
Zähmt euren Muth, auf daß euch nicht ereile
Ihr Wurf, ich warne euch in guten Stunden,
Chorwölf'! euch wird Lykambes Tod zu
Theile. —

Christlich.¹⁸

»An Pauschek und Stelzich Chorwölf'«, je akrostih soneta. Dve historični osebnosti, dva znana cenzurna gospoda pri guberniju v Ljubljani sta adresa tega pisma v verzih. D a n e s, po razrešitvi Pintarjevi, to kar na oko!¹⁹ Toda sicer vsebina soneta pa? Tudi tu, kakor v Laschanovem sonetu, nam do dandanes vsa pravzaprav še vedno le — gosta tema.

In zdaj problem: Nista li oba soneta pa v neki notranji medsebojni zvezi? Tam korar, cenzor. Tu dva, oba pri cenzuri v Ljubljani. In v sonetu Laschanovem, in v sonetu Prešernovem podobni si migljaji na zasebna ozadja, — v zadevah ljubezni; tiste, v poeziji, češ da, farizejsko persekvirane ljubezni!

Sonet Laschanov z dné 13./8. 1835 je skoraj za mesec dni tostran roka od 6. VII.—25. VII. 1835; tostran torej cenzurnega dogodka ob nemški elegiji »Dem Andenken des M. Zhóp«. In vendar navzlic temu ni sonet s tem dogódom v zvezi, ker govoré o drugem svetu in merijo drugam — »der Liebe Rosen«.

Sonet Prešernov ni datiran. Od te strani ne moremo torej stvári do živega. Toda, naj li res menijo tisto cenzurno črto tam v obsmrtnici Čopovi n. pr. Prešernovega soneta verzi: Erprobet nicht des Liedes sich're Pfeile, Laßt den das bess're Ziel, das sie gefunden! Dobile so si puščice torej že svoj cilj, in slabši bi kot ta jim bila onadva, Pavšek in Stelzich, — z vsem svojim! Pa bodi res ta cilj njihov, »das bess're Ziel, das sie gefunden«, — Čop? smrt Čopova? Kje ob njem, ob smrti njegovi — puščice? A morda li cilj njihov — tista Čopova boleost, tisto globoko

¹⁸ Objava strogo po Prešernovem rokopisu pod števil. 18 v lit. zapuščini njegovi. Le da je tam rokopis gotica, tu pa verna transkripcija v latinico. Kakor Laschanov, nima tudi Prešernov sonet podpisa. In vzrok je pač jasen, — dasi ne na oko!

¹⁹ Lj. Zv. 1898, 255.

obupno trpljenje njegovo iz nesrečne ljubezni do domovine, »vdove tožne zapuščene«, tep-tane od hlapčevsko zblaznele inteligence domače, drugam prodane, v deželi rodni naši! Ker to je vendar vsebina tistega cenzurno zatritega odstavka v obsmrtnici Čopovi.

Kam torej merijo verzi Prešernovi?

Ne povsem jasno izporočilo pripoveduje, da je imel Prešeren sitnosti s cenzurno gospodo ljubljansko tudi zaradi svoje »Nebéške procésije«. Datiral je to svojo pesnitev sam v leto 1835, v isto leto torej, ki je leto nemške obsmrtnice Čopove in leto Laschanovega soneta.

»Nebéška procésija« je lokalna satira na vse družabne »vrednote« takratne Ljubljane. In če kje, leté v tej pesnitvi puščice kakor bliski kar križema na vse strani navzgor in navzdol. Cilj njihov je — »napeta štula«, napihnjena nadutost, farizejska lažnivost in hinavščina mesta; njega družabna laž, pobe-ljeni grob!

Toda, naj ménijo li ta cilj, »das bess're Ziel, das sie gefunden«, — verzi Prešernovi?

Za Vse svetnike, pravi Prešeren, da je bila tista pesem njegova o Ljubljani. »Bil je Vseh svetnikov dán.« Ali je morda torej sonet »An Pauschek und Stelzich Chorwölfl!«, v zvezi z »Nebéško procésijo«, šele iz dni po Vseh Sve-tih leta 1835? In da ni torej zveze s sonetom Laschanovim z dné 13./8. 1835?

Facit: »Der Liebe Rosen«, — so edini pozitivni fakt! Fakt z dné 13. avgusta l. 1835. Vse drugo pa — gosta, doslej nam neprodirna tema! Pozitivnega ne vemo nič še. Zató še vedno ni izključeno, da je Prešernov sonet »An Pauschek und Stelzich Chorwölfl!« morda nastal še za življenja Čopovega, še »tik pred« nemško elegijo v spomin Čopove smrti; ter da ni Laschanov sonet z dné 13./8. 1835 torej ódmev in že posledica Prešernovega.²⁰ Domneva stoji proti domnevi. Nič več, nič manj! In katera je v dani vrzeli bolj premišljena, ne pa, katera bolj kričava, to — odloča.

Eno pa nam tu izpričuje in ugotavlja do popolne trdnosti ob spornem sonetu Prešernovem »An Pauschek und Stelzich« — danes objavljeni cenzurni akt: izključuje ga iz leta 1836, — kar doslej še vedno ni bilo izven vsake dvojbe! Ob Krstu ni Prešernu dala ljubljanska cenzura zanj prav nikakega povoda. O tem je zdaj, po sreči, dokaz tu! Cenzurni akt o Krstu nam Prešernov nastop zoper Pavška in Stelzicha zatrdno datira pod leto 1836, kakor nam ga m. decembra dospeli kanonik at Pavškov datira preko leta 1834. Torej od obeh strani končno prispevki in podatki za datiranje soneta Prešernovega — v leto 1835. V tisto nemirno leto torej, ko je Prešeren spesnil in dovršil, od Čopove smrti (6. VII. 1835) navzgor, svoj genialno globoki, vsej aka-demsko žurnalistični, žurnalistično kričavi

»kritiki«, — kritiki brez vseh nujno potrebnih pogojev in podlag navzlic — vendarle grandiozni Krst, z epilogom in avten-tičnim komentarjem — v »Pevecu«!

V Ljubljani, 14. XI. 1925.

PREŠERNOVA ZDRAVICA.

DR. AVGUST ŽIGON.

Tista pri nas takó izjemna umetnost obliko-vanja, ki jo je Prešeren udejstvil v svoji poeziji, se bolj in bolj obveljavlja v naši literarni kritiki kot poseben problem záse. Nele forme kot take, ampak tudi praksa, tisti posebni način, recimo individualna pot in svojebitni akt oblikovanja samega kot takega, so nam in nam še bodo ob Prešernovi umetnosti bolj in bolj predmet poseb-nega študija in raziskovanja. Dolga bo še pot do podrobnih ugotovitev! Saj smo dandanes prav-zaprav šele in komaj pri začetku.

Faksimile Prešernovega avtentičnega rokopisa »Zdravice« v današnji prilogi nam prinaša — na okó! — velezanimiv primér iz tega svetá.

Ohranila se nam je Prešernova »Zdravica« vsa le v dveh lastnoročnih rokopisih in poleg tega še v dveh natiskih Prešernovih; v dveh rokopisih njegovih pa — brez 3. strofe.¹ Literarni dokumenti o dejstvu so torej:

Štirje Prešernovi rokopisi »Zdravice«:

- 1.) v literarni zapuščini pod 4a,
 - 2.) v literarni zapuščini pod 4b,
 - 3.) v Blasnikovem rokopisu Poezij - brez strofe 3.,
 - 4.) v muzejskem rokopisu Poezij - brez strofe 3.²
- Dva Prešernova natiska »Zdravice«:
- 1) 26. IV. 1848 v Novicah, str. 69;²
 - 2) 23. XII. v Kranjski Čbelici V., 25.

Faksimile v današnji prilogi je fotografsko posnet po prvem izmed navedenih rokopisov, po rokopisu 4a iz lit. zapuščine poetove. Ni pa faksi-milirani rokopis 4a najprvotnejša oblika »Zdravice«; prvotnejša od faksimilirane je v roko-pisu 4b. In v svrhu ugotovitve tega medsebojnega razmerja med obema rokopisoma, ter v svrhu ugotovitve — na okó! — nekaterih nadaljnjih literarnih dejstev, se mi zdi nujno potrebna tu objava tudi še rokopisa 4b, iz istega vira, iz iste literarne zapuščine Prešernove:

Sdravíza

4 b

ob novíni léta 1844.

Spet terte fo rodíle,
Priятli! vínze nam fladkó,
Ki nam oshívlja shíle,
Serzé rasjáfni in okó,
Ki vtópí
Vfe fkerbí,
Vefélo úpanje budí.

¹ Rokopis Prešernov pod šte. 15 v literarni za-puščini njegovi ne šteje tu, ker obseza le zadnji dve strofi, na listu papirja enake oblike kakor Prešernova rokopisa Poezij.

² Kronološki pregled, str. 76: Corrig. 26. III.

²⁰ Lj. Zv. 1925, 128.